

ЛЬВІСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ім. І. БОБЕРСЬКОГО

Кафедра хореографії та мистецтвознавства

НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ І ШЛЯХИ ЙОГО РОЗВИТКУ

(Лекція № 3 з дисципліни «Вступ до спеціальності»
для студентів 1 курсу ФПО)

Розробила: доц., канд. мистецтвознавства
ЦИМБАЛЮК О.К.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та мистецтвознавства

Протокол № 1 від «30» серпня 2019 р.

Зав. кафедри проф., к.п.н. _____ Сосіна В. Ю.

План лекції № 3 «Народний танець і шляхи його розвитку»

1. Рухи народних танців як основний засіб художньої виразності
2. Народний танець – синкретична складова народної культури
3. Народно-сценічний танець як художній твір, опрацьований за сценічними та драматургічними законами.

Література:

1. Василенко К. Український танець. — Київ, 1997. — С. 268 – 281. [Електронний ресурс] <http://hopak.ho.ua/boh/dans/bookstan/doslid2-4.htm>
2. Голдрич О. Хореографія: Посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. – Вид. друге, доповнене. – Львів: СПОЛОМ, 2006.
3. Єфанова С.О. Салонний танець у побутовій культурі української аристократії другої половини XIX століття [Електронний ресурс] bulldozer_pro@ukr.net
6. Чекетти Г. Полный учебник классического танца / Грациозо Чекетти: пер. с итал. Е.Лысовой. – Москва: АСТ Астрель, 2007. – 504 с.
7. Юцевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник. — Тернопіль: «Навчальна книга — Богдан», 2003.

1. Рухи народних танців як основний засіб художньої виразності

Танець у житті людей завжди виникав і виникає як явище виняткове - на святі, у ритуалі, ярмарці або на балу – у ньому не може бути і не повинно бути елементів повсякденності. Народ танцювальними рухами завжди передавав свій емоційний стан, свої почуття, у танцях формувалася образ способу життя народу. Існує думка, що танець народився як безпосередня потреба у русі, яка викликана емоціями, головним чином, радістю.

Згідно іншої думки щодо походження танцю – це пов'язано із обрядовими діями, іграми. Перед полюванням або військовим походом старожитня людина перетворювала свої майбутні дії в особливих виставах, які мали, на його думку, магічну силу.

Кульмінацією будь-якого танцю є момент напруження всіх духовних сил, підйома, пов'язаного з радістю або трагізмом. В житті такі моменти теж не бувають повсякденними. Відповідно до тих моментів і підбиралася своєрідна танцювальна мова.

Практично всі танцювальні «ходи» народних танців походять зі звичайних кроків і бігу, вони є витоком багатьох танцювальних рухів. У повсякденному житті рух має дві сторони: практичну (пересуваючись, людина має перед собою визначену мету) і емоційну (стан людини – радість, горе, смуток, – забарвлює його рухи).

Умови життя народу трансформували види ходи і бігу; в них з'явилися *стрибкові рухи, притопи і присідання*. Люди, які мешкають на рівнинах, ходять легко, без страху, сміливо, їх крок широкий, великий, нога ставиться відразу на всю стогіу. Люди, які мешкають у горах, ходять обережно маленькими кроками, з пальців.

Багато народних танців пов'язано з трудовими процесами. Наприклад, білоруський танець «Бульба», «Лямок», українські танці «Лісоруби», «Косарі», литовський танець «Млин», латвійський танець косарів, молдавський «Поама» (збір винограду), узбецький – «Шовкопряд»... З появою ремесла і фабричної праці з'явилися нові види народних танців: естонській – «швець», українській – «бондар», німецькій – «шкловув».

Сьогодні існує понад 50 стилів т.зв східного танцю. Серед них виокремлено наступні напрямки:

Єгипетська школа (*араб.* – *ракс беледі*, народний танець), більш чіткова версія танцю живота у закритих шатах, з більш плавними рухами ;

Арабська школа (*халіджі*) танок волосся (назву отримав завдяки характерним злетам розпущеного волосся);

Турецька школа (*тур.* – *чифтетеллі*), найбільш чуттєва, костюми відверті, танцюють й на столі, спілкування під час танцю із глядачами. У наш час виконується танець із жердиною.

На території Латинської Америки сформувалися танцювальні стилі, які поєднані спільною назвою «латиноамериканські танці» – своєрідні, оригінальні, чуттєві. Це наступні напрямки: *ча-ча-ча, румба, самба, пасодобль, джайв, бачата, сальса, реггетон, рагга джем, танго, меренге*.

Яскрава сторінка у розвитку мистецтва народного танцю пов'язана з традиціями іспанської національної культури, зокрема з діяльністю хореографа і танцівника А. Гадеса, у творчості якого поєдналися мистецтво класичного балету та унікальне явище іспанської культури – мистецтво *фламенко*.

2. Народний танець – синкретична складова народної культури

Танець в усі часи супроводжував народ у його радості і в горі. Люди танцювали, коли народжувалась дитина, на весіллі, коли йшли у бій і на похоронах. В Іспанії колись навколо померлого танцювали зі свічками, а в гуцулів також був звичай танцювати і забавлялись коло померлого.

У народних танцях також відображувалися і військові мотиви. Так, у грузинському танці «Хорумі», українських танцях «Аркан». «Опришки». «Запоріжці», «Гопаку» та інших демонструється сила, твердий характер, розум і непохитність. В цих танцях часто поєднувалося танцювальне мистецтво з фехтувальними прийомами, наприклад, у грузинських танцях з хорумі, у шотландських – з м'ячами (козачі пляски, українські бойові танці, гопак) тощо.

Народний танець тісно пов'язаний з народною музикою та іншими видами народного мистецтва. З давніх-давен він був невід'ємною складовою народних свят і обрядів (веснянки, купальські ігри, масляничні ігри та ін.). У старовинних народних святах та обрядах беруть початок хороводи та інші обрядові танці (цейлонський – полум'я; норвезький – зі смолоскипами; слов'янські хороводи, які склалися під час «закручення берізки», плетення віночків, запаленні вогнищ).

Незлічена кількість народних танців виконується під акомпанемент народних інструментів, які танцівники тримають у руках (кастаньєти, тамбурин, барабан, домра, гармошка та ін.)

Щодо характеру виконання, народні танці дуже різноманітні: швидкі і повільні, масові і групові, парні і сольні. Виконання народних танців у побуті найчастіше супроводжується грою на музичних народних інструментах. Велику роль для виконання народних танців відіграють національні костюми. Плавній ході у російських і грузинських танцях допомагає довга сукня, яка закриває ступні ніг, характерне відстукування по гомілці в російських та угорських танцях обумовлює наявність високих чобіт, широкі шаровари в українських танцях підкреслюють характер високих стрибків.

Куявяк (пол. *Kujawiak*) – польський народний танець, що походить з весільних обрядів Куявії. Танцюють, рухаючись на легко зігнутих ногах, музичні акценти припадають на кінець фраз і підкреслюються підтупуванням.

Мазурка — первісно польський народний танець у жвавому темпі. Назва походить від регіону Мазовії. У швидшому темпі танець подібний до обереку, в повільнішому — до куявяку. В епоху романтизму мазурка стає жанром класичної музики (пол. *mazurek*), зокрема мазурки писали М.Огінський Ф.Шопен, К.Шимановський, К.Дебюссі. Від польської мазурки походить і гімн Польщі — «Мазурка Домбровського».

В українській культурі можна назвати «козачок», чю зростаючу популярність засвідчено у текстах посібників із бальної хореографії другої половини ХІХ ст.

Сьогодні процес взаємовпливу та взаємозбагачення хореографічних культур налагоджено добре, можливості спілкування необмежені. Так, хореографічне мистецтво Білорусі збагатилось за рахунок української танцювальної лексики. Раніш, приміром, у білоруському танці не було таких віртуозних па, як *тури, sant de basque, повітряні рухи-стрибки* та ін., а тепер вони використовуються у постановках Державного ансамблю танцю Білорусі, кращими самодіяльними ансамблями народного танцю тощо.

Хореографія деяких народностей, які проживають на терені інших етнічних груп, зазнає їхнього впливу, і саме тому танець румунських, угорських, молдавських циган відрізняється від “Циганочки”, побутуючої в Україні. Цікаво згадати, що *коломийка* існувала ще за давніх часів, трансформувавшись з найдавнішого синкретичного жанру — хороводу. Підкоривши місцеве слов'янське населення, угорці багато запозичили з їхньої культури і, відповідно, *коломийка* впливала на розвиток угорської музичної культури. Свідченням цьому може бути багато слов'янізмів в угорській мові, окремі елементи слов'янської культури у їхній матеріальній та духовній культурі.

З іншого боку деякий вплив на рухи буковинських танців – *дробітках, вибиваннях, притупах* – маємо завдяки румунської хореографії.

Взагалі, Прикарпаття є у цьому аспекті надзвичайно цікавим етнорегіоном. Воно розташоване на перетині української, словацької, польської, угорської, румунської музично-хореографічних культур, тому у танцях горян знайдемо деякі специфічні особливості кожної з цих культур.

3. Народно-сценічний танець як художній твір, опрацьований за сценічними та драматургічними законами

Народно-сценічний танець вважається своєрідним різновидом народного танцю з ускладненою лексикою і досить складною композиційною побудовою.

Народно-сценічний танець – це сучасний художній твір, який опрацював балетмейстер за сценічними та драматургічними законами. Під час постановки народно-сценічного танцю потрібно виконати необхідну мелодію і делікатно зберегти характерні особливості народного танцю.

Народний танець повинен мати виразну сюжетну лінію. Це значний здобуток розвитку всього хореографічного мистецтва. Пантоміма тут поступається розгорнутій танцювальній лексиці, а елементи акторської гри мають глибокий підтекст, бо зміст танцю необхідно зберегти і розкрити без тексту. Сюжетні танці збагатилися завдяки побутовим – гопакам, полькам, гуцулкам та ін.

Сюжетні танці – це вершина здобутку народу і вони найдосконаліші за формою, тобто музикою, лексикою та композицією.

У сюжетних танцях відображаються явища природи, звички, характер, темперамент народу, трудові і побутові операції, наслідування тварин і птахів, використання знарядь праці, сімейні сцени, громадське життя, чітко окреслюються характер людини у її вчинках і взаєминах з довколишнім середовищем (ліричні, жартівливі, героїчні танці).

На міжнародному фестивалі народного танцю в Лондоні 1935 року, українські танцюристи здобули всесвітнє визнання. Після виступу в десятитисячному залі Альберт-холу солістів київського балету український танець гопак став наймоднішим танцем на Британських островах.

Творче взаємозбагачення класичного і народного танців розширює можливості пластичної мови, надають їй багатоплановості. Безперечно класичний танець впливає на розвиток народно-сценічного танцю. Так, у багатьох творах П.Вірського відчувається філігранне поєднання класичного та народних танців. Саме у цьому виявляється стильовий напрям творчості

видатного майстра народно-сценічного танцю, який досконало володіє двома хореографічними мовами.

В Україні сьогодні культуру народних танців презентують, серед інших, провідні Заслужений ансамбль танцю України «Юність» Львівського державного Палацу культури учнівської молоді та Національний академічний ансамбль танцю України ім. Павла Вірського.

Заслужений ансамбль танцю України «Юність» (з 1964 р. керівник М. Вантух, з 1980 р. – народний артист України Михайло Ванівський) у своєму репертуарі має понад 50 хореографічних номерів. При ньому організована дитяча школа народного танцю, створено молодіжний ансамбль «Карпати».

Справжньою візитівкою нашої держави є Національний академічний ансамбль танцю України ім. Павла Вірського (з 1980 р. керує Мирослав Вантух, нині його генеральний директор, академік, професор, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка, народний артист України, Герой України).

Основною метою діяльності ушлявленого хореографічного колективу є збирання, вивчення, збереження та популяризація національних традицій, звичаїв та обрядів українців, створення на цій основі народних танців та хореографічних постановок про минуле та сучасне українського народу. Виховування сучасної молоді, плекання нового покоління танцюристів, які спроможні відтворювати красу українського танцю – найголовніше досягнення колективу.